

УДК 330.332.05

О.В. Негода

Запорізький національний технічний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Проаналізовано тенденції розвитку інноваційної діяльності промислового регіону України на прикладі Запорізької області. Досліджено проблеми та перспективи інноваційного розвитку регіону. Запропоновано концептуальну модель регіональної інноваційної системи, в межах якої можливе вирішення проблем та використання перспектив розвитку інноваційного потенціалу на базі поєднання всіх його складових.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, науково-технічний розвиток, Запорізька область.

I. Вступ

На сьогоднішній день до інноваційної діяльності області залучені 43 промислових підприємства. Значна частка інноваційно активних компаній сконцентрована в машинобудуванні (51,2%). До впровадження інноваційних видів продукції залучено 42 підприємства, з них 19 розробляє нову продукцію для ринку і 32 – безпосередньо для внутрішніх потреб підприємств [2, с. 44–45]. За 2010 р. було випущено 109 інноваційних видів продукції, серед яких: машини, устаткування, прилади й апарати, трансформатори, кабелі, запчастини для побутової техніки та автомобілів. Активно інновації впроваджувалися на ПАТ “Запорожтрансформатор”, ПАТ “ВІТ”, КП “Іскра”, КП “Запорізький титаномагнієвий комбінат”, ПрАТ “Завод напівпровідників”, ТОВ “Агрінол”, ТОВ “Кварц”.

До розроблення нових технологічних процесів у 2010 р. було залучено 21 підприємство регіону, або 48,8% від загальної кількості інноваційно активних, з них 5 підприємств придбали нові технології. Ними було запроваджено 234 нових технологічних процеси, з яких 33 – ресурсозбережних і маловідходних. Інноваційні технологічні процеси у виробництві вводили ТОВ “НВО “Азовтехнологічний електрик”, ПАТ “Запоріжжкокс”, КП “ЗТМК”, ТОВ ЗМЗ “Славути-Сервіс”.

Упровадження організаційних і маркетингових інновацій у 2010 р. відбувалося на 20 підприємствах різних сфер діяльності: виробництво коксу, продуктів нафтопереробки, металургії та машинобудування, виготовлення харчових продуктів і напоїв.

Спеціалізація Запорізької області сприяє тому, що 88,6% обсягу досліджень та розробок за пріоритетними напрямками розвитку науки й техніки припадає на новітні та ресурсозбережні технології в енергетиці, промисловості й агропромислового комплексу.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідження тенденцій, проблем і перспектив інноваційного розвитку промислового регіону на прикладі Запорізької області.

III. Результати

Проблеми інноваційного розвитку Запорізької області. Аналіз розвитку підприємств, залучених до розроблення інноваційних продуктів, дав змогу виокремити ряд проблемних питань, які з великою ймовірністю можна спроектувати як на інші промислові регіони, так і на країну в цілому.

1. Недостатність фінансування і, як наслідок, незабезпеченість матеріально-технічною базою, дефіцит кадрів тощо. Виходячи із загальної характеристики наукових і науково-технічних робіт (табл. 1), можна стверджувати таке.

Таблиця 1

Характеристика наукових і науково-технічних робіт за джерелами фінансування, 2010 р., тис. грн

	Фінансування, всього	Зокрема, за рахунок:						
		власних коштів	держ-бюджету	коштів місцевих бюджетів	позабюджетних фондів	коштів замовників		інших джерел
						підприємств, організацій України	іноземних джерел	
Всього	257 053,1	14 853,5	11 818,5	1353,5	7,3	91 614,6	137 288,1	117,6
в т.ч. академічний	10 031,2	2834,9	7156,3	40,0	–	–	–	–
галузевий	239 393,5	7862,5	2768,9	1313,5	7,3	90 160,4	137 263,1	17,8
ВНЗ	4177,3	705,0	1893,3	–	–	1454,2	25,0	99,8
заводський	3451,1	3451,1	–	–	–	–	–	–

Спеціалізація регіону зумовлює той факт, що основна частина загального обсягу асигнувань припадає на технічні науки (81,6%), а також надається організаціям багатогалузевого профілю (15,3%). Більшість інвестицій (88,5% – загальних коштів, 96% – іноземних) спрямовано на науково-технічні розробки, які дають прямий, швидкий економічний та соціальний ефект. Тому частина фінансування фундаментальних досліджень, які мають довгостроковий характер і не завжди дають результат (прибуток одержується в 55,6% випадків), залишається найменшою (3%). Враховуючи ту обставину, що 72,2% витрат на виконання фундаментальних досліджень покривають кошти держбюджету (вони також є джерелом фінансування 44,1% прикладних досліджень, 0,2% науково-технічних розробок і 1,5% науково-технічних послуг), стає зрозумілим, що така ситуація повинна викликати стурбованість з приводу дефіциту фінансування щодо перспектив розвитку вітчизняної науки.

2. Нездатність окремих підприємств здійснювати розроблення та впровадження інноваційної продукції власного виробництва у зв'язку зі значною вартістю науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, а також недостатньою фінансовою підтримкою з боку держави. Хоча багато провідних підприємств, які є основними виробниками інноваційної продукції, мають власні науково-дослідні установи, створюючи істотну конкуренцію для спеціалізованих інноваційних фірм, все ж таки питання про державну підтримку запропоновано вважати відкритим і особливо важливим.

3. Недосконалість законодавчої бази. З одного боку, про актуальність проблеми та зацікавленості держави в їх вирішенні свідчить наявність значної кількості нормативних документів: Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України, Закон України "Про інноваційну діяльність", а з іншого боку, спостерігається неузгодженість різних документів, що регламентують відміну окремих статей законів підзаконними актами тощо.

Перспективи інноваційного розвитку Запорізької області. Виходячи з вищезазначеного, вбачаємо такі шляхи розвитку інноваційного потенціалу Запорізької області в межах моделі регіональної інноваційної системи, яка забезпечує поєднання та взаємодію всіх його складових:

1. Вдосконалення нормативної бази, зокрема підвищення підтримки з боку місцевих органів влади. Так, наприклад, в області завершена цільова економічна програма інноваційного розвитку на 2008–2012 рр. Її метою було формування інноваційної інфраструктури, здатної забезпечити підвищення конкурентоспроможності регіональ-

ної економіки, ефективне використання науково-технічного потенціалу шляхом створення в регіоні інноваційних підприємств. Хоча такі програми існують, слід приділити більше уваги оцінюванню їх ефективності.

2. Міжнародна співпраця з питань наукової та фінансової підтримки відповідних розробок, що є однією з умов ефективного розвитку інноваційного потенціалу. Залучення фінансування можливе як через зарубіжні фонди та компанії з управління активами, так і шляхом посилення інституційної, культурної та фінансової основи конкурсного грантового фінансування.

3. Важливу роль відіграє виробнича кооперація з іншими державами, яка останніми роками набула стрімкої динаміки в світі. Цілком підтримуємо [4], що, насамперед, необхідно зберегти та розвивати в майбутньому коопераційні зв'язки з Росією та іншими державами СНД в галузях складного бізнесу з високим рівнем доданої вартості та найбільш високим рівнем інтеграції – машинобудуванні (енергетичному, хімічному, важкому, електронному), авіа- та автобудуванні, радіотехнічній і мікроелектронній промисловості.

4. Для подолання проблем браку фінансування, незабезпеченості матеріально-технічною базою, дефіциту кадрів доцільною є інтеграція, об'єднання, кооперація всіх складових науково-технічного потенціалу в різних секторах наукової діяльності.

5. Формування та розвиток дієвої інноваційної й інформаційної інфраструктури підтримки підприємництва в регіоні. Зокрема, це стосується ефективного функціонування системи організацій і установ, які забезпечують захист прав інтелектуальної власності, проведення експертизи інноваційних, науково-технічних проектів, сертифікацію наукоємної продукції, надання послуг у сфері метрології, стандартизації, контролю якості, інформаційне та консультативне забезпечення реалізації інвестиційних проектів, підвищення кваліфікації представників підприємств і підприємців в інноваційній діяльності, питаннях інтелектуальної власності та трансферу технологій.

6. Розроблення та впровадження ефективних методів маркетингового менеджменту для інноваційно-активних підприємств. У цьому випадку, на наш погляд, функції маркетингового менеджменту як важливого чинника інноваційної моделі економічного розвитку повинні полягати в такому:

– щодо діяльності на зовнішніх ринках:

а) пошук на міжнародних ринках інноваційної продукції, технологій для впровадження їх на вітчизняних підприємствах, генерування власних ідей;

б) дослідження сучасних потреб і ніш для їх задоволення;

– щодо аналізу внутрішнього середовища підприємства:

а) вивчення власних можливостей підприємства зі створення та впровадження інновацій;

б) стимулювання інноваційного розвитку підприємства (формування відповідного способу мислення тощо), спрямування корпоративної культури на досягнення цієї мети, залучення необхідних ресурсів тощо;

– щодо напрямів діяльності суб'єктів ринкової взаємодії (представників підприємницької інфраструктури, посередників тощо):

а) налагодження взаємодії з представниками всіх галузей науки;

б) пошук інвесторів, джерел фінансування інноваційних розробок;

в) забезпечення дотримання нормативних розпоряджень, донесення інформації про потреби суб'єктів інноваційної діяльності до представників місцевих органів самоврядування, участь у розробленні заходів щодо сприяння задоволенню цих потреб тощо.

Важливою також є роль маркетингового менеджменту з погляду комерціалізації знань, оскільки на цей момент відсутня розвинена й стійка інфраструктура, яка б підтримувала доведення результатів науково-дослідної діяльності до їх відтворення в товарі, його просуванні на ринок і реалізації [1].

Запорізький регіон належить до групи регіонів з високим рівнем потенціалу, але на основі статистичних даних можна зробити висновок, що для розвитку бракує коштів, недостатній рівень фінансового забезпечення реалізації державної науково-технологічної та інноваційної політики. Відбувається поступове зниження обсягів витрат на НДДКР у ВВП. Прогнозування інноваційної діяльності в Запорізькому регіоні пов'язане з економічним становищем у країні та взагалі національною програмою розвитку держави. На цей етап економіка країни ще не вийшла до кінця після кризи й тому пріоритетними є інші напрями діяльності.

IV. Висновки

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що Запорізька область – один із провідних промислових регіонів України, що володіє значним інноваційним потенціалом, має ряд істотних проблем, що перешкоджають його реалізації.

Результати аналізу дали змогу розробити концептуальну модель регіональної інноваційної системи. Вона надає можливість не лише сформувати комплексний погляд на досліджуване питання, а й сприяє вирішенню проблем та використанню перспектив розвитку інноваційного потенціалу на базі поєднання всіх його складових.

Так, у процесі аналізу серед проблем виділено такі: а) брак фінансування і, як наслідок,

незабезпеченість матеріально-технічною базою, дефіцит кадрів; б) несформованість або недосконалість механізму взаємодії між споживачем і виробником інноваційного продукту; в) нездатність окремих підприємств виконувати розробки та впровадження інноваційної продукції власного виробництва у зв'язку з великою вартістю; г) недосконалість законодавчої бази.

Серед шляхів вирішення окреслених проблем запропоновано таке: а) вдосконалення нормативної бази; б) міжнародна співпраця з питань наукової та фінансової підтримки інноваційних розробок; в) виробнича кооперація з іншими державами; г) міжрегіональна співпраця, зокрема на базі кластерних утворень; д) інтеграція, об'єднання, кооперація всіх складових науково-технічного потенціалу в різних секторах наукової діяльності шляхом формування промислових зон або зон пріоритетного розвитку; е) розроблення та впровадження ефективних методів маркетингового менеджменту; ж) активне залучення університетської науки до реального сектору економіки регіону.

Практично кожен із запропонованих заходів потребує проведення подальшого поглибленого дослідження як з приводу аналізу їх ефективності, так і щодо їх місця та ролі в загальній моделі інноваційного розвитку регіону. До того ж вбачаємо необхідним удосконалення та обґрунтування самої моделі, зокрема з приводу визначення зв'язків та залежностей між компонентами, встановлення умов ефективного функціонування, використання математичного апарату для аналізу процесів, що відбуваються в її межах тощо.

Список використаної літератури

1. Федулова Л.І. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи / Л.І. Федулова, Ю.М. Бажал, І.А. Шовкун та ін. // Аналітичні матеріали до Парламентських слухань "Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів". – К.: Ін-т екон. та прогнозів. НАН України, 2009. – 196 с.
2. Андрощук Г.О. Науково-практичний бюлетень "Інвестиції та інноваційний розвиток" / Г.О. Андрощук, Ю.О. Лупенко, О.А. Хименко, О.Б. Гуленко та ін. // Матеріали до Парламентських слухань "Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів". – 2009. – № 2 (5). – 64 с.
3. Герсон С. Шер. Роль міжнародного співробітництва у розвитку наукового потенціалу України [Електронний ресурс] / Шер С. Герсон. – 2010. – Режим доступу: www.crdf.org/usr_doc/4-Sher-ukr.doc.
4. Основні форми міжнародного співробітництва України [Електронний ресурс]. –

2010. – Режим доступу: www.grinchuk.lviv.ua/style/style.css.
5. Соколенко С.И. Перспективы повышения конкурентоспособности экономики Запорожской области на основе кластеров / С.И. Соколенко, В.И. Шамилов // Деловой вестник. – 2010. – № 12. – С. 24.
6. Семиволос П. Міжнародне науково-технічне співробітництво: а шлях наш далекий і довгий? [Електронний ресурс] / П. Семиволос. – 2010. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/mizhnarodne_naukovo-tehnichne_spivrobitnistvo_a_shlyah_nash_dalekiy_i_dovgiy.html.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2013

Негода А.В. Проблемы и перспективы инновационного развития промышленного сектора Запорожской области

Проанализированы тенденции развития инновационной деятельности промышленного региона Украины на примере Запорожской области. Исследованы проблемы и перспективы инновационного развития региона. Предложена концептуальная модель региональной инновационной системы, в рамках которой возможно решение проблем и использование перспектив развития инновационного потенциала на основе объединения всех его составляющих.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, инновационное развитие, научно-техническое развитие, Запорожская область.

Negoda A. Problems prospects of industrial region innovative Zaporizhia region

Activation of innovation is very important at the enterprise level and at the state level. Development of innovative activity is important not only for individual companies, but also to increase the economic potential of the state by increasing the output of high-tech products. Sufficiently important problem is the lack of sufficient funding and economic incentives for scientific and technological innovation and the state. The state should be the main source of funding for scientific and technological development and innovation. An important factor to improve the level of innovation is the development of Ukraine and the application of advanced technologies and high-tech products. Actuality of questions of innovative development competitiveness increase at meso level research is justified. The tendencies of innovation activity in the industrial region of Ukraine on Zaporizhia region example are analyzed. The identified problems are: lack of funding and as the result lack of personnel and logistics, imperfect interaction mechanism between customer and innovative product manufacturer, inadequate legal framework etc. The proposed solutions to the problems are: improvement of normative base, international cooperation on innovation scientific and financial support, industrial cooperation with other countries, inter-regional cooperation, particularly on the basis of cluster formations, integration of all the scientific technological components in various science sectors by developing industrial zones or areas of priority development, effective marketing management methods development and implementation etc. A conceptual model of regional innovation system is proposed. The model gives the opportunity to solve the problems and develop the prospects of the innovation potential on the basis of its components combination. In each of the studied regions of Ukraine the share of enterprises in their activities using several types of innovation (technology, equipment, products) is higher than the proportion of businesses that use only one type of innovation. Implement innovative products and services primarily to the local (regional) market, it is connected with the legislative and economic activities of the country. The main direction of innovation is to purchase machinery, equipment and software, which allows to produce more competitive products or services.

Key words: nnovation, innovation, innovation development, scientific and technological development, Zaporozhye region.